

M. P E N I E P H

THE

I S T O R I A S

Δ Ο Κ Ι Μ Ι Ο Ν .

È splendea con tre lumi in una lucè.

TASSO.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ.

1841.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

ΟΙ δύο μεγάλοι κρουνοί, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Δυτικὸς πολιτισμὸς χύνεται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς αὐτῆς εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, εἶναι ὁ Ἰούλιος καὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν εὐρωπαϊκῶν ταραχῶν τὸ θέαμα τοῦτο διαφεύγει τὴν γενικὴν προσοχὴν ἢ Ἐυρώπη ποτὲ μὲν μετὰ συνθήκας ποτὲ δὲ μετὰ ὅπλα ἐλπίζει νὰ λύσῃ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα· καὶ ἐν τοσούτῳ μίᾳ ἡμέρᾳ παραδόσεως ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐν βιβλίῳ τυπούμενον ἐπισπεύδουν τὴν λύσιν ταύτην μᾶλλον ἢ ἡ συνθήκη τῆς 18 Ἰουλίου καὶ ἡ πυρπόλησις τῆς Βηρυττοῦ καὶ τῆς Ἱστολεμαίδος.

Ἐνῶ ἔμως ἐγγέεται ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς εἰς τὰς φλέβας τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ ἑλληνικὴ νεολαία ὀργᾷ πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς κλάδους τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, εἶναι λυπηρὸν τὸ νὰ παρατηρῆ τις μεγάλην τινὰ ἔλλειψιν. Ἡ ἱστορία καὶ αἱ ἐπισκοπητικαὶ αὐτῆς ἐπιστῆμαι ἀμελοῦνται ὀλοτελιῶς· ὁ τύπος δὲν παρέχει εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἐκτὸς μιᾶς ἐξαιρέσεως) κανὴν ἱστορικὸν βιβλίον ἄξιον ὀπωποῦν μνεΐας· τὸ δὲ τοῦ Πανεπιστημίου πρόγραμμα δὲν ἀναγγέλλει καμμίαν ἱστορικὴν παράθεσιν. Φαίνεται ὅτι ἡ Ἑλλάς, ὡς ἀστράχαστον παιδίον, εὐχχρυστεῖται συλλέγουσα τοὺς ὠραιότερους καρπούς ἀπὸ τοῦ δένδρον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, χωρὶς νὰ τὴν μέλη ποσῶς νὰ ἐρευνήσῃ μὲ πότους ἰδρωτάς καὶ χειμάρρους αἱμάτων ἐποτίθησαν τοῦ δένδρου τούτου αἱ ρίζαι.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἡ ἱστορία ἤθελεν εὐρῆ εἴσοδον ἐντὸς τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, διὰ τούτου μόνου δὲν ἤθελεν ἀρκηλασθῆναι τὸ κενὸν τὸ ὁποῖον ἀνωτέρω ἐπαρτηρήσαμεν.

Τί εἶναι ἡ ἱστορία ἄνευ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν γεγονότων σωρευθεῖς ἀπὸ τῆς τύχης τὴν εὐφλὴν χεῖρα,

Ε.Υ. ΤΟΥΤΟΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ὅπου ἢ μὲν ἀρετὴ δὲν εὐρίσκει παρ' ὀλίγα τινὰ, ἢ δὲ διαφθορὰ πάμπολλα παραδείγματα· ἔθνη διαδέχονται τὰ ἔθνη, καθὼς τὰ κύματα διαδέχονται τὰ κύματα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, μὴν ἀφίνοντα ἄλλο ἴχνος παρ' ἐρείπια ἐφ' ὧν ὁ ἀρχαιολόγος δύναται μὲν χέρον ἢ ἀναγνώσῃ τὰ ὀνόματά των.

Ὅταν ὅμως ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ρίπτῃ τὰς ἀκτῖνας τῆς ἐπὶ τοῦ σωροῦ τούτου, ἡ τύχη ὑποχωρεῖ τὸ κράτος τῆς εἰς τὴν πρόνοιαν· ἡ ἀνθρωπότης ἀναφαίνεται διὰ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς προόδου· ἐκάστη γενεὰ αἰσθάνεται τὴν ἀνατεθειάν αὐτῇ ἀποστολήν. Ὁ δὲ τῆς ἱστορίας φιλόσοφος καταβαίνων εἰς τοὺς τάφους τῶν αἰώνων, εἴτινες δὲν μᾶς ἄφησαν κληρονομίαν μῆτε μίαν ἀνάμνησιν μῆτε ἓν ὄνομα, δύναται νὰ προφητεύσῃ τὰ παρελθόν (1), ἢ ταχύτερος αὐτοῦ τοῦ χρόνου, νὰ γείνη σύγχρονος ἐκείνων εἴτινες θέλουσιν ὀνομάσει ἡμᾶς ἀρχαίους καὶ νὰ ἐνοουμηθῇ τὸ μέλλον. Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας θεοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον· καθότι ὁ προφήτης εἶπεν ἀναγγείλατε ἡμῖν τὰ ἐπερχόμενα ἐπ' ἐσχάτου καὶ γνωσόμεθα ὅτι θεοί ἐστε (Ἠσαίας ΜΑ'. 23).

Ἐκδίδοντες δοκίμιον περὶ φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας δὲν ἐλπίζομεν ἢ ἀναπληρώσωμεν τὴν ἔλλειψιν ταύτην· ἐλπίζομεν ὅμως διὰ τοῦ μικροῦ τούτου δείγματος τῶν ὑψηλῶν ὠραιοτήτων ὅσας ἡ ἐπιστήμη αὕτη περιέχει, νὰ ἐμπνεύσωμεν ῥοπὴν πρὸς τοιαύτην μελέτην, εἰς τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν.

Ἦρὸν ὅμως ἀνεύξωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τὰς πύλας τοῦ οἰκοδομήματός μας, παρακαλοῦμεν αὐτοὺς νὰ ὑπομείνουν ἀκούοντες παρ' ἡμῶν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς γεννήσεως καὶ τῶν προόδων τῆς νέας ταύτης ἐπιστήμης, καὶ περὶ τοῦ εἰς τὸ πρόνημά μας ἀναπτυχθησομένου συστήματος.

(1) « M. Ballanche a voulu faire pénétrer le génie historique dans la région qui a précédé l'histoire. Son Orphée résume les quinze siècles de l'humanité, antérieurs aux temps historiques. »

Chateaubriand, Etudes sur la Chute de l'Empire Romain.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ἦτον ἄγνωστος εἰς τὴν ἀρχαϊκότητα. Οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ δὲν ἀπαντοῦν εἰς τὴν ἱστορίαν παρὰ τύχην ἢ εἰμαρμένην· ἔθεν κατ' αὐτοὺς, τῆς ἱστορίας ἡμελέτη δὲν χρησιμεύει παρὰ εἰς ἠθικὴν τινα μόρφωσιν ἢ εἰς γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις (1). Ἡ Ῥώμη δὲν ἐγνώρισε μὲν τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ τὴν ἐγέννησε, καταστήσασα ἐπαισθητὴν τῆς ἱστορίας τὴν ἐνότητα διὰ τῆς κατακτήσεως ὅλου τοῦ παλαιοῦ κόσμου· ἔθεν τὰς τύχας τῆς Ῥώμης μελετῶν ὁ Πολύβιος, πρῶτος καὶ μόνος μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ἠσθάνθη τὰς ἐλλείψεις τῆς ἱστορίας ὅποια συνγράφετο μέχρις αὐτοῦ, καὶ συνέλαβεν ἀμυδρόν τι προαίσθημα ἱστορικῆς ἐπιστήμης (2). Ἡ Ῥώμη εἰτελοῦσα εἰς τὸ βῆθος τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν τὸ ὑλοτόμησε, διὰ τὴν κατασκευάσθη τὴν μεγελοπρεπῆ κιβωτὸν, ἐντὸς τῆς ὅποιας ἔμελλε νὰ γεννηθῇ καὶ ν' ἀναπτυχθῇ ὁ Χριστιανισμὸς.

Ὁ Χριστιανισμὸς περιεῖχεν ἐν ἑαυτῷ τὰ σπέρματα τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας. Διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔμαθεν ἡ ἱστορία, ὅτι εἶχεν ἓνα σκοπὸν, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ἢ τὴν τύχην ἀλλ' ἀπὸ τὴν πρόνοιαν. Τοὺς φιλοσόφους τῆς ἱστορίας ὠνομάσαμεν ἀνωτέρω προφήτας· ἄς μᾶς συγχωρηθῇ νὰ εἴπωμεν ἤδη ὅτι οἱ προφῆται ὑπῆρξαν πρῶτοι τῆς ἱστορίας-φιλόσοφοι.

Ὁ Λούθηρος διαῤῥηγνύων τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν ἐνότητα,

(1) « Διαιτητικὴν μὲν εἶναι παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, τὴν ἐκ τῆς ἱστορίας μάθησιν, ἐνχρησιμωτάτην δὲ καὶ μόνην διδάσκαλον τοῦ δύνασθαι τὰς τῆς τύχης μεταβολὰς γενναίως ὑποφέρειν. » Πολύβ. 1. Les anciens avaient conçu l'histoire autrement que nous, ils la regardaient comme un simple enseignement, et sous ce rapport, Aristote la place dans un rang inférieur à la poésie; ils attachaient peu d'importance à la vérité matérielle, pourvu qu'il y eut un fait vrai ou faux à raconter, que ce fait offrit un grand spectacle ou une leçon de morale, cela leur suffisait. » Chateaubriand, l. c.

(2) Ὁρξ Πολύβιον βιβλ. 1. κεφ. 4.

καὶ ἀντικαθιστῶν τὴν ἀτομικὴν συνείδησιν ἀντὶ τῆς καθολικῆς, ἔπνιξε, διὰ τῆς τάσεως τοῦ συστήματός του, τὰ σπέρματα τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, ἕσα ὁ Χριστιανισμὸς περιεῖχε.

Δὲν πρέπει ἐπομένως ν' ἀπορήσωμεν ἂν ἐκ τοῦ καθολικισμοῦ (1), τοῦ διατηρήσαντος τὰ σπέρματα ταῦτα, ἐβλάστησε τὸ πρῶτον περίφιλοσοφίας τῆς ἱστορίας πόνημα. Ὁ Βοσσυέτος, ὁ μέγας τοῦ Καθολικισμοῦ ἀθλητῆς, πρῶτος ἐπάσχισε νὰ ζωογονήσῃ τὰ σπέρματα ταῦτα· καὶ ὁ περὶ γενικῆς ἱστορίας λόγος του, ἡ μεγαλοπρεπὴς αὕτη τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκκοιμία, εἶναι τὸ πρῶτον δοκίμιον περὶ ἀνευρέσεως νόμου τινὸς καὶ ἁρμονίας ἐντὸς τῆς ἱστορίας τῶν ἔθνων.

Εἰς τὸ βιβλίον ὄμως τοῦ Βοσσυέτου, ἡ ἐπιστήμη εἶναι εἰσέτι βεβουλισμένη εἰς τὴν ὀρησκείαν, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀνεξάρτητον ὕπαρξιν.

Εἰς μίαν τῆς Ἰταλίας γωνίαν, ἀνθρωπὸς τις ὀηλάσας τοῦ καθολικισμοῦ τὰς ἀρχάς, πολέμιος εἰς τὴν φιλοσοφικὴν κίνησιν, ἣτις διαδεχθεῖσα τοῦ Λουθήρου τὴν αἵρεσιν μετέφερεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὅ,τι ὁ Λούθηρος ἐπεχείρησε νὰ εἰσάξῃ εἰς τὴν ὀρησκείαν, ἀρωσιώθη μὲ διακαῆ ἔρωτα εἰς τὴν μελέτην τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας. Ὁ Καθολικισμὸς συνηπαντήθη μὲ τὴν Ῥώμην ἐντὸς τοῦ μεγάλου νοδὸς τοῦ Βίκου, καὶ ἀπὸ τὴν σύρσειν ταύτην ἐγεννήθη ἡ νέα ἐπιστήμη (Scienza nuova), ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας.

Ἦθελήταμεν νὰ προτάξωμεν τὴν διήγησιν τῆς γενέσεως τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, νὰ κάμωμεν οὕτως εἰπεῖν τὴν

(1) Νομίζομεν ἀναγκαῖον ἐνταῦθα νὰ ἐκφρασοῦμεν ἅπαξ διὰ πάντοτε, ὅτι διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἐννοοῦμεν καὶ τὸν Ἀνατολικὸν καὶ τὸν Δυτικὸν Καθολικισμὸν. Ἐξεταζομένου τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν μεγάλην ἀντίθεσιν τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ, αἱ δύο μεγάλαι ἐκλήσεις τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ὅν ἀποτελοῦν παρὰ μίαν ἐν, καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τὴς ἐμπνεῖς ἔμπροσθεν τοῦ κοινοῦ αὐτῶν ἔχθρου.

ὠροσκοπίαν τοῦ νεογνοῦ τεύτου τέκνου διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων ὑπὸ τὴν ἐπιβρῆσιν τῶν ὁποίων ἴδε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, διὰ ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ὑπὸ τὰ ἄστρα ταῦτα γεννηθεῖσα, δὲν δύναται παρὰ μὲ αὐτὰ νὰ προοδεύσῃ, καὶ εὐτὼ νὰ προδιαθέσωμεν τοὺς ἀναγνώστας μας εἰς σύστημα φιλοσοφίας ὅλως χριστιανικὸν καὶ καθολικόν.

« Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. »

Ἴδού ἡ ἀρχὴ ἀρ' ἧς ὠρμήθημεν διὰ ν' ἀνακαλύψωμεν τὸν νόμον, τὸν τύπον τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, ἐπομένως καὶ ἡ ἀνθρωπότης. Τοῦ ἀνθρώπου ἡ τελειότης συνίσταται εἰς τὸ νὰ φέρῃ ἐν ἑαυτῷ τὸν τύπον τῆς θείας Τριάδος· καὶ ἡ ἀνθρωπότης θέλει φθάσει εἰς τὴν τελειότητά της, ὅταν φέρῃ ἐν ἑαυτῇ τῆς Τριάδος τὸν τύπον. Διὰ τῆς ἱστορίας λοιπὸν ἀναφαίνεται ἡ βαθμηδὸν γινόμενη ἀποθέωσις τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἄλλὰ ποῖα τῆς ἀνθρωπότητος τὰ στοιχεῖα τὰ ἀνταποκρινόμενα εἰς τῆς θείας Τριάδος τὰ πρόσωπα; ἴδού αὐτά.

Ὁ Θεὸς ὁ πατὴρ — ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ λαοῦ, ὁ γενικὸς ἢ ἀπρόσωπος λόγος, ἡ αὐθεντία (autorité).

Ὁ Χριστὸς — ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἀτόμου, τοῦ ἐγὼ, ὁ ἀτομικὸς λόγος.

Τὸ Ἅγιον πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευόμενον. } Ἡ ἁρμονία, ἡ ταυτότης τοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ λαοῦ, τοῦ ἀτομικοῦ λόγου καὶ τῆς αὐθεντίας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς συνειδήσεως.

Καθὼς ὁ μὴ παραδεχόμενος ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος εἶναι αἰρετικὸς, οὕτως ἡ κοινωνία ἢ μὴ φέρουσα ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς τὸν θεῖον τοῦτον τύπον, εἶναι ἀτελής. Ἀτελής εἶναι ἡ κοινωνία ἐκείνη, ἐν ἣ ἡ αὐθεντία δύναται ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ὁμάδων (masses) νὰ πνίξῃ τὴν ἐλευθέραν τοῦ ἐγὼ ἀνάπτυξιν, καὶ ὡς ὁ Κρόνος νὰ κατατρώγῃ τὰ τέκνα της· ἀλλ' ἐπίσης ἀτελής εἶναι ἡ κοινωνία, ἐν ἣ τὸ ἐγὼ διαφ-

ρηγνύον πάντα δεσμὸν καταπατεῖ τυραννικῶς πᾶσαν αὐθεντίαν καὶ πᾶσαν πίστιν τοῦ λαοῦ.

Εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον βλέπομεν ἐξ ἀρχῆς παντοδύναμον τὸ πρῶτον στοιχεῖον, τὴν αὐθεντίαν ἢ τὸν λαόν. Ὁ Ἀσιατικὸς καλιτισμὸς κρατεῖ ὑποχείριον τὸ ἐγὼ, καὶ ἐμποδίζει πᾶσαν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν, ἕως αὖ πατήσας τῆς Ἑλλάδος τὸ ἔδαφος, ἀναγκάζεται νὰ λύσῃ τὰς ἀλύτους του. Ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία εἶναι, κατὰ μέγα μέρος, συμβολικὴ ἱστορία τοῦ μεγάλου τούτου γεγονότος. Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ δυὰς, ἡ πάλη τοῦ Δωρικοῦ καὶ τοῦ Ἴωνικοῦ στοιχείου, εἶναι ἡ πάλη τοῦ ἐγὼ κατὰ τῶν ομάδων. Εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, τὸ Ἴωνικὸν στοιχεῖον ἐνικήθη· συγχρόνως δὲ ἡ αὐθεντία ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ ἐγὼ διὰ τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Τὸ δαιμόνιον, τὸ ὁποῖον αὐτὸς συμβουλεύεται εἰς ὅλας τοῦ βίου τὰς πράξεις, εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐγὼ, τὸ ὁποῖον λαμβάνον τὸν τόπον τῆς αὐθεντίας τοῦ λαοῦ ζητεῖ νὰ γίνῃ ὁ νέος τῆς ἀνθρωπότητος ὁδηγός. Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τοῦ νέου τούτου στοιχείου εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ Πλάτωνος, ὅστις διαγράφει τὴν πολιτείαν οἷαν ἤθελε τὴν ὀργανίσει· τὸ ἐγὼ, ἀν ἦτον ἀπόλυτος τῆς εἰκουμένης κυριαρχῆς· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναλύσεως ταύτης προκύπτει ὅτι τὰ δύο ἐναντία ἄκρα συνάπτονται, καὶ ὅτι ἡ καθυπερτέρησις τοῦ ἐγὼ ἐπανάφερε τὴν αὐτὴν τυραννίαν ἀπὸ τὴν ὁποῖαν πρὸ ὀλίγου μᾶς ἀπήλλαξε. Διὰ τῆς ἀλληλοδιαδόχου αὐτῆς ἥττας καὶ θριάμβου τῶν ἀντιπάλων στοιχείων, ἡ ἀνθρωπότης ἐγκαταλελειμμένη εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς ἤθελεν εἶναι αἰωνίως καταδικασμένη νὰ κυλίεται εἰς τὸν αὐτὸν ἀδιέξοδον κύκλον· ἡ τυραννία τῶν ομάδων ἤθελε προξενήσῃ πάντοτε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ ἐγὼ, καὶ τούτου διὰ τῆς παρεκτροπῆς τοῦ αὐτοκτονουμένου, ἤθελεν ἐπανεέλθῃ ἡ αὐτὴ τυραννία. Παρομοίου θεάματος εἴμεθα τὴν σήμερον μάρτυρες· ὁ Δουθηρανισμὸς ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς στάσις τῆς ἀτομικότητος κατὰ τῶν ομάδων· καὶ ἰδοὺ ὁ Στράτος ἀντιπροσωπεύων τὴν ἐσχάτην τοῦ Δουθηρανισμοῦ συνέπειαν, μηδενίζει τὴν ἀνθρώπινον ἀτομικότητα.

Διὰ τὴν δύνηθῃ τῆ ἀνθρωπότης νὰ ἐξελεθῇ ἀπὸ τὸν ἀδιέξοδον τοῦτον κύκλον, ἐχρηζε θείας τινὸς παραδόσεως· ὁ Χριστὸς ἦλθε καὶ ἔδωκεν αὐτήν.

Ὁ Χριστὸς ἀφ' ἑνὸς μεν ἀνύψωσε τὸ ἐγὼ θεοῦ ἢ ἀνθρώπου φαντασία δὲν ἤθελε ποτὲ τολμήσει νὰ τὸ ἀνυψώτῃ· ὁ Χριστὸς ἐγένετο αὐτὸς ἐγὼ· ἀφ' ἑτέρου δὲ μεν, τὸ θεῖον τοῦτο ἐγὼ ταπεινοῦται ἐκουσίως μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ σταυροῦ, καὶ οὕτω γίνεται ἐν μετὰ τὸν Πατέρα. Τὴν λύσιν τῆς μεταξὺ τῶν δύο στοιχείων πάλης, τὴν ὁποίαν ἡ ἀρχαιότης δὲν ἠδυνήθη νὰ εὔρη παρὰ διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου, ὁ Χριστιανισμὸς τὴν ἔδωκε διὰ τῆς ἐνώσεως καὶ τοῦ συνταυτισμοῦ ἀμφοτέρων αὐτῶν.

Ἀλλὰ χαραχθεῖσης οὕτω τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν τὰ δύο ἀντίθετα τῆς ἀνθρωπότητος στοιχεῖα ὤφειλον νὰ διατρέξουν, δὲν παρήτησαν διὰ τοῦτο τὴν ἐλπίδα νὰ ὑποδουλώσουν τὰ ἐν τῷ ἄλλο, καὶ ἐντὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἤρχισαν ἐκ νέου τὴν πάλην μετὰ τὴν ὁποίαν εἶχον διαιρέσει τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Αἱ αἵρέσεις, αἵτινες κατεσπάραξαν τῆς ἐκκλησίας τὰ σπλάγχνα, δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν δύο στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἀμφότερα ὁ χριστιανισμὸς υἱοθέτησε· δὲν εἶναι εἰμὴ ὁ ἀγὼν τοῦ νὰ ἐξέλθωσι τοῦ κύκλου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ Χριστιανισμὸς τὰ περιώρισε.

Καὶ εἰς μὲν τὰς πρώτας αἵρέσεις, ἐνόσω ἡ ναῦς τῆς ἐκκλησίας δὲν ἀπέπλευσεν εἰσέτι ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς τὰ παράλια, βλέπομεν ἐπιπολαζούσας τὰς αἵρέσεις ὅσαι ἤθελαν ν' ἀνακαλέσουν τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὸν Μωσαϊσμὸν, νὰ ὑποτάξωσι τὸν Υἱὸν εἰς τὸν Πατέρα καὶ νὰ ὑποδουλώσωσι τὸ ἐγὼ εἰς τὴν αὐθεντίαν. Ὅταν ὁμοίως ὁ Χριστιανισμὸς ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ἔταν ἐπὶ τῶν ἐρεπείων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ὁ σταυρὸς ἠνώσεν ὑπὸ τὴν αὐτὴν πίστιν τοὺς κατακτητὰς καὶ τοὺς κατακτηθέντας, καὶ αἱ Γερμανικαὶ φυλαὶ θέτουσαι ὡς πρώτην βᾶσιν τοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἀτομικὴν ἀνεξαρτησίαν, ἐνηγκαλίσθησαν τὸν Χριστιανισμὸν, αἱ αἵρέσεις ἐνετύπωσαν εἰς

τὴν πίστιν τὸν χαρακτῆρα τῶν πιστευόντων καὶ ἀνύψωσαν τὸν Χριστὸν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ ἐγὼ ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ἡ διαφορὰ αὕτη μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἀντανακλᾶται καὶ εἰς αὐτὸ τὸ περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος δόγμα, τὸ διαχωρίζον τὴν Ἑλληνικὴν ἀπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν. Ἐνῶ κατὰ τὸ σύμβολον τῆς πίστεώς μας τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς, κατὰ τοὺς Λατίνους ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

Ὁ Λούθηρος ὑπακούων εἰς τὴν τάσιν ταύτην τοῦ Δυτικοῦ πνεύματος, ἀνακεφαλαιόνων ἐν ἑαυτῷ τὰς περὶ τὴν Δύσιν αἱρέσεις, ἀνύψωσεν ἐπὶ τῆς θρησκείας τὴν σημαίαν τῆς ἀτομικῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ διέρρηξε τὰ δεσμὰ τῆς παρὰδόσεως μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Καθολικισμὸς ἐκράτει δεμῆνον τὸ ἐγὼ μὲ τὰς δμάδας.

Εἰς τοῦ Λουθήρου τὴν ὥθησιν ὑπακούων ὁ Καρτέσιος, πρῶτος ἀπεπειράθη νὰ ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὸ μεμονωμένον ἐγὼ ὅλας τὰς ἀληθείας ὅσαι μέχρι τοῦδε ἐστηρίζοντο εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου ἄρχεται ἡ μεγάλη τοῦ ἐγὼ ἐποποιία ἐν αὐτῇ βλέπομεν τὸ ἐγὼ, καθ' ὅλα τὰ στάδια τῆς ἀνθρωπίνου ἐνεργείας, εἰς τὴν θρησκείαν, εἰς τὴν φιλοσοφίαν, εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, εἰς τὴν νομοθεσίαν, εἰς τὴν φιλολογοίαν, εἰς τὴν τέχνην, παντοῦ ἐκθρονίζον τὸ παλαιὸν τῆς αὐθεντίας στοιχεῖον, καὶ ὡς ἡ ἀράχνη ἐξάγον ἐξ ἑαυτοῦ ὅλην τὴν κοινωνίαν ἕως ἡῶν τὸν Μεσσίαν του, τὸν Ναπολέοντα συζεύξαντα τὸ ἐγὼ μὲ τὴν ἐξουσίαν, καὶ εἰσαγαγόντα εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον τὴν ἐπανάστασιν ἣτις εἶχεν ἤδη τελεσθῆ εἰς τὸ στάδιον τῆς ἰδέας.

Ἄλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν θριάμβων του ὁ Ναπολέων πίπτει, καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ βασιλεία τοῦ ἐγὼ τὰ ἐθνικὰ στοιχεῖα τὰ ἀπὸ τὸν κολοσσὸν τοῦτον καταπατηθέντα ὑψόνονται κατὰ τοῦ τυράννικοῦ αὐτοῦ ζυγοῦ. Ὁ λαὸς τροπαιοῦχος ἐπανέρχεται εἰς ὅλα τὰ στάδια ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἐγὼ τὸν εἶχε διώξει. Καὶ τῶντι, συγχρόνως μὲ τοῦ Ναπολέοντος τὴν ἥτταν, ἰδοὺ ὁ Καθολικισμὸς ἐπανέρχεται πλήρης ζωῆς καὶ μέλλοντος, καὶ ἀνατέλλει ἐκ νέου, ὡς τὸ ἄστρον τῆς αὐγῆς, ἐπὶ τὰς γενεὰς τὰς διψώσας.

πίστιν· ἰδοὺ ἡ φιλοσοφία διαμαρτύρεται διὰ τῆς φωνῆς τοῦ
 'Ροϋεκολλάρδου κατὰ τοῦ ὕλισμοῦ, καὶ ἀπειθοῦσα εἰς
 τὴν ὄθησιν τοῦ Καρτεσίου, ἀναζητεῖ νέαν βάσιν, δὲν θεωρεῖ
 πλέον τὸ μεμονωμένον ἐγὼ ὡς πηγὴν πάσης ἀληθείας, κατα-
 γίνεται διὰ τοῦ ἐκλεκτισμοῦ νὰ ἐνώσῃ ἐκ νέου τὸν κοπέντα
 τῆς παραδόσεως μίτον καὶ νὰ συμφιλιωθῇ οὕτω μὲ τὴν αὐθεν-
 τίαν· ἰδοὺ τοῦ Σαβινιὸ ἡ εὐγλωττος φωνὴ κηρύττει ὅτι
 οἱ κώδηκες δὲν δημιουργοῦνται ἀπὸ τὸ ἐγὼ ἀλλ' ἀπὸ τὸν λαόν,
 καὶ ἀποδίδει εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν πρέπουσαν αὐτῇ ἀξίαν· ἰδοὺ
 ἡ ῥωμαντικὴ ἤτοι ἡ φιλολογία τοῦ λαοῦ νικᾷ εἰς τὰ πεδία
 τῆς διανοίας διὰ τῆς κυρίας Στάελ καὶ τῶν ἀδελφῶν Σχλέ-
 γελ ἑτέραν ἐν Λειψία νίκην κατὰ τῆς ἐπικρατούσης κλασικῆς
 ἤτοι τῆς φιλολογίας τοῦ ἐγὼ· ἰδοὺ ὁ λαὸς περικυκλῶνει διὰ
 τῶν ἀντιπροσώπων του τοὺς πλείστους τῆς Εὐρώπης θρόνους,
 καὶ περιορίζει τὴν κυριαρχίαν τοῦ μοναρχοῦντος ἐγὼ· ἰδοὺ τέ-
 λος αὐτὸ τὸ ἴδιον ἐγὼ ὁμολογοῦν τὴν ἤτταν του (1).

Τί πρέπει ἐκ τούτου νὰ συμπεράνωμεν; ὅτι ἐκ νέου τὸ
 ἐγὼ θέλει παραχωρήσει τὴν σκηνὴν τοῦ κόσμου εἰς τὸν ἀν-
 τίπαλόν του, τὸν λαόν; ὅτι ἡ ἀνθρωπότης θέλει εἶσθαι αἰωνίως
 καταδικασμένη νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὸ ἓν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον; ὅτι
 σύμβολον αὐτῆς εἶναι ὁ ἀδιέξοδος κύκλος καὶ ὄχι ἡ ἄπειρος
 γραμμὴ;

Ὅχι μὰ τὸν χριστιανισμόν, ὄχι μὰ τὰς μυριάδας τῶν μαρ-
 τύρων οἵτινες ἔχυσαν τὸ αἷμα των διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς
 ἀνθρωπότητος· ὄχι, ἡ τελειοποίησις αὕτη δὲν εἶναι ὄνειρον
 κενόν· ἡ τελειοποίησις αὕτη εἶναι ἐγγυτέρα παρ' ὅ,τι στοχα-
 ζόμεθα.

Τὰ δύο ἀντίθετα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ὁ Χριστὸς συνέζευξεν
 εἰς τὴν ἄμαξαν τῆς ἀνθρωπότητος, μετὰ τῶσων αἰώνων ἀγῶ-
 νας, οἱ ὧν ἐπροσπάθησαν νὰ διαβρῆξουν τοὺς ἀπὸ τὴν θείαν

(1) « Les masses sont tout aujourd'hui, les individus peu de cho-
 se. » M. de Staël.

χειρα επιβληθέντας δεσμούς, ησθάνθησαν πλέον την ματαιότητα των προσκαθειών των· και τὸ ἐγὼ ἀπελπίσθη νὰ μηδενίσῃ τὴν αὐθεντίαν, καὶ ὁ λαὸς ἀπελπίσθη νὰ μηδενίσῃ τὸ ἐγώ. Τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀντιζηλίας θέλουν διαδεχθῆ ἕτεροι ἀγῶνες, ἀγῶνες ἀδελφικοὶ, δι' ὧν τὸ ἐγὼ καὶ ἡ αὐθεντία θέλουν προσπαθήσει· ν' ἀνακαλύψωσι τὴν ταυτότητά των. Τὴν ἡμέραν δὲ καθ' ἣν εἶς τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα θέλουν αἰσθανθῆ τὴν ἐν τῷ Θεῷ συνταύτισιν καὶ ἐνότητά των, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἡ ἀνθρωπότης θέλει ἀπεικονισθῆ εἰς τὴν ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι συνένωσιν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ ἀποθέωσις τῆς ἀνθρωπότητος θέλει εἶσθαι ἀποπερατωμένη.

Σκεπτόμενοι δὲ, ὅτι ἡ Δύσις καὶ ἡ Ἀνατολή ἀντιπροσωπεύουσι τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα, καὶ ὅτι ἐκκομένως ἡ συμφιλίωσις τῶν στοιχείων τούτων θέλει συμφιλιώσει καὶ τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὴν Δύσιν, θέλει κάμει νοητὰς πρὸς ἀλλήλας τὰς δύο ταύτας μερίδας τῆς ἀνθρωπότητος, αἰτνεῖς ἀναχωροῦσαι ἀπὸ ἀντιθέτους ἀρχὰς, δὲν ἠδύναντο μέχρι τοῦδε νὰ ἐννοηθῶσι μετὰξὺ των (1), ὅτι ἡ Ἑλλὰς εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, καὶ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἕως τῶρα κοιμωμένη τὸν βαρὸν τῆς δουλείας καὶ τῆς ἀμαθείας ὕπνον, ἐξύπνησε καὶ κατετάχθη εἰς τὸν χορὸν τῶν ἐλευθέρων ἐθνῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ νέα αὕτη ἐποχὴ ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα νέον θέμα ἐρευνῶν καὶ ἐνεργείας, δὲν θυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ σύμπτωσις αὕτη μᾶς ἀνακαλύπτει τοὺς ὑψηλοὺς περὶ τῆς Ἑλλάδος σκοποὺς τῆς Θείας Προνοίας; δι' ἐδῶ ὅπου ὁ Παῦλος ἤρε τοὺς Ἀθηναίους ἐγείροντας βωμοὺς πρὸ ἀγνώστῳ Θεῷ, ἐδῶ θέλει ἀνοχθῆ τὸ βιβλίον μετὰς

(1) « Un homme de génie a dit avec vérité: les peuples de l'Orient et de l'Occident se tournent le dos les uns aux autres; les uns regardent le matin, le levant; les autres le couchant, le soir; ceux-là restent fidèles aux antiques traditions du passé, ceux-ci cherchent toujours, à travers un changement continu des formes de leur existence, un avenir mystérieux que leurs desirs appellent. » K. R i t t e r, Erdkunde, préf.

ἐπὶ τὰ σφραγίδας, ἐδὼ θέλει λάβει· ὁ Χριστιανισμὸς τὴν ἀνά-
πτυξιν καὶ τὴν πραγματοποίησίν του;

Ναί, ναί ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἐσηκώθη εἰς μάτην, νέος
Λάζαρος, ἀπὸ τὸν τάφου του· ἡ Εὐρώπη δὲν ἐχαιρέτησεν εἰς
μάτην μετὰ τὴν χαρὰν τὴν ἀνάστασίν του, θέατε τὴν γειῶ-
σας ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου, ἐπὶ τῶν πέντε τούτων
στοιχείων, Ἑλλάς· καὶ θέλετε αἰσθανθῆτε ὅτι ἐδὼ πάλαι
τὴν σήμερον ἡ καρδία τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτι ἐδὼ εἶναι σή-
μερον τὸ κέντρον τοῦ κόσμου· ἐδὼ συναθροίζονται τῆς Εὐρώ-
πης οἱ στόλοι· ἐδὼ οἱ πολιτικοὶ τῆς Εὐρώπης ἄνδρες ἔχουν
προσηλωμένα τὰ βλέμματά των· ἐδὼ τῆς Εὐρώπης εἰ ποιε-
ται ἔρχονται νὰ ζητήσουν νέας ἐμπνεύσεις· ἐδὼ εἶναι τὰ σπέρ-
ματα τῆς εἰρήνης ἢ τοῦ πολέμου τῆς Οἰκουμένης.

Ὅπισθεν τοῦ πολιτικοῦ τῆς Ἀνατολῆς ζητήματος, ὑπάρχει
τὸ φιλοσοφικὸν τῆς Ἀνατολῆς ζήτημα· καὶ ἡ Ἑλλάς εἶναι
προωρισμένη νὰ λύσῃ καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο,

Ἐνῶ τὸ βιβλίον μας εὕρισκετο ἤδη ὑπὸ τὰ πιεστήρια, ἀ-
νεγνώσαμεν τὸ σύγγραμμα τοῦ κυρίου P. LEROUX τὸ ἐπι-
γραφόμενον· De l'Humanité, de son principe et de son
avenir. Paris, 1840.

Ἀπροσδοκῆτως δὲ ἀπηντήσαμεν εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο
τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἐξήγησιν τῆς ἀνθρωπίνης πτώσεως καὶ τῆς
ἀποστολῆς τῆς θρησκείας, τὴν ὁποίαν καὶ ἡμεῖς δίδομεν
εἰς τὸ Β'. Τμῆμα τοῦ Δευτέρου Μέρους τοῦ παρόντος
Δοκιμίου.

Τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα εἶναι κατὰ τὸν K. LEROUX
ὁ χωρισμὸς τοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ οὐκ ἐγώ· ἡ δὲ θρησκεία
θέλει λυτρώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὰς συνεπείας τοῦ προ-
πατορικοῦ ἁμαρτήματος, τουτέστιν ἀπὸ τὴν πάλιν τῶν δύο
τούτων στοιχείων, διδάσκουσα τὴν μεταξὺ αὐτῶν ταυτάτητα

Ἡ συμφωνία αὕτη μᾶς ἐχαροποίησεν ἐνταυτῷ καὶ μᾶς ἐλύπησε· μᾶς ἐχαροποίησεν μὲν ὡς ἀπροσδόκητος τῆς ἀληθείας ἐπικύρωσις· μᾶς ἐλύπησε δὲ ὡς δυναμένη νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας ἀφορμὴν νὰ ὑποπτεύσωσιν ὅτι τοὺς ἠπατήσαμεν οἰκειοποιούμενοι ξένας ἰδέας.

Ἄλλ' ἡ προεκτεθεῖσα συμφωνία εἶναι ἡ μόνη ἣτις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ **K. Λεγoux** καὶ ἡμῶν· μέγα χάσμα κατὰ τ' ἄλλα μᾶς διαχωρίζει. Ὁ Γάλλος φιλόσοφος εἶναι ὀλωσδιόλου ἐκτὸς τοῦ χριστιανισμοῦ, θεωρεῖ τὴν θρησκείαν ταύτην ὡς ἐξηντλημένην, λέγει ὅτι ἤκουσεν ἐκ νέου τὴν ρωνὴν ἐκείνην ἣν, δόποτε αἱ παλαιαὶ θρησκείαι ἐξέπνεον, ἤκουσε **Θαρκυς** ὁ Αἰγύπτιος διαβαίνων μὲ τὸ πλοῖον του πλησίον τῆς νήσου τῶν **Παξῶν**. Πᾶν ὁ μέγας τέθνηκεν (1). Ἡμεῖς ἐξ ἐναντίας εἴμεθα ἐντὸς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ὀρθοδοξίας· ἀντὶ νὰ θεωρήσωμεν τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἀνθρωπότητα πέραν τοῦ χριστιανισμοῦ, φρονοῦμεν ὅτι ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἐξηντλησαν ἀκόμη οὐδὲ πολλοστημόριον τῶν ἀπείρων ἀληθειῶν ὅσας ὁ χριστιανισμὸς κυφορεῖ ἀενάως· ὅτι ἡ θρησκεία μας, τῆς ἐποίας εἶναι σύμβολον οἱ ἄρτοι δι' ὧν ἔτρεφεν ὁ Χριστὸς τὰ πλήθη, θέλει τρέφει τὰς γενεὰς μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος.

Ὁ διάφορος λοιπὸν τρόπος καθ' ὃν ἐννοοῦμεν καὶ ἀναπτύσσομεν ἀμφότεροι αὐτὴν ἐκείνην τὴν μεταξὺ ἡμῶν κοινὴν ἰδέαν, θέλει διασκεδάσει, ἐλπίζομεν, πᾶσαν κατὰ τοῦ παρόντος βιβλίου ὑποψίαν· θέλει πείσει τοὺς ἀναγνώστας μας ὅτι δὲν ἐσφετέρισθημεν τοῦ Γάλλου φιλοσόφου τὸ κτήμα, ἀλλ' ὅτι ἠντλήσαμε ἀμφοτέροι εἰς τὸν μέγαν τῶν γενεῶν πεταιμὸν, τὸ Εὐαγγέλιον.

Εἰς πᾶσαν ὁμῶς περίστασιν δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν δι' ἀξιοπίστων μαρτύρων, ὡς τοῦ ἐν Βενετίᾳ κυρίου **N. Τομ-**

(1) Πλοῦταρχος, περὶ τῶν ἐκλειποτάτων χρηστηρίων.

maso ἑνὸς ἐκ τῶν περιφημοτέρων τῆς Ἰταλίας φιλόλογων, καὶ τοῦ ἐν Ἰλωρεντίᾳ κυρίου **Vioussoux** πρώην ἐκδότη τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος **L'Antologia Italiana**, ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦ παρόντος πονήματος εἶον τυπόμεται σήμερον (ἐκτὸς τοῦ Α'. Τμήματος τοῦ Β'. Μέρους τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἀνεπτύχθη) εὑρίσκετο ὑπ' ὄψιν των εἰς Ἰταλικὴν γλῶσσαν συγγεγραμμένον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1839, τουτέστι πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ πονήματος τοῦ κυρίου **Legoux**.

M. ΠΕΝΙΕΡΗΣ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΡΙΟΥ